

Martie Slooter

Zes Rollen App

Zelfevaluatie © 2020

Inleiding

De zes rollen van de leraar (2018, Martie Slooter) is een benadering van lesgeven die in de praktijk veel houvast geeft. Lesgeven is dermate complex dat het niet eenvoudig is daarin te ontdekken wat de talenten van de leraar zijn en welke ontwikkelpunten hij heeft. Wat is een goede les? Hoe goed is een leraar? Hoe komt het dat in de ene klas het lesgeven goed verloopt en in de andere klas niet, op het ene uur iemand wel effectief is en op het andere uur niet, het de ene dag in een klas goed loopt en de andere dag niet, je op de ene school de leerlingen veel verantwoordelijkheid kan geven en op de andere school niet.

Zelfevaluatie op grond van de zes rollen van de leraar kan daarbij helpen. Zelfevaluatie is een soort van zelfreflectie door de leraar of feedback die de leraar zelf genereert. (www.kuleuven.be)

Zelfevaluatie

Zelfevaluatie door de leraar zal het meeste opleveren als hij zich een oordeel kan vormen tegenover een referentiepunt of als hij zich kan vergelijken met gelijken op grond van criteria en standaarden. Het boek De zes rollen van de leraar biedt zo'n referentiepunt op basis van ervaring en wetenschappelijke inzichten.

De zelfevaluatie laat de leraar nadenken over zijn eigen handelen en hoe hij denkt dat hij overkomt.

Gecombineerd met de lesobservaties door anderen en zijn eigen interpretatie van een gegeven les en de feedback van leerlingen op hoe zij hem ervaren, allemaal mogelijk in De zes rollen- app© en gebaseerd op dezelfde criteria, maken deze 360* feedbackronde compleet. In een reflectiegesprek of door zelfreflectie kunnen de verschillende data vergeleken worden en levert dat interessante inzichten op.

Door regelmatig een zelfevaluatie in te vullen en te bespreken, leert de leraar steeds beter kritisch en objectief te kijken naar zijn eigen effectiviteit en functioneren. Zo leert hij inschatten wat zijn niveau van ontwikkeling is op de doorlopende leerlijn.

NB Onderstaande zelfevaluatie is opgenomen als onderdeel van het lesobservatieinstrument: De zes rollen-app©.

Onderstaande rubrics tonen de verschillende (deel)vaardigheden van leraren in hun loopbaan. Rubrics zijn uitermate geschikt om de ontwikkeling van competenties aan te geven. In De zes rollen-app© zijn ze vertaald naar leraren- en leerlingengedrag. Deze analytische beoordelingschaal is ontwikkelingsgericht in te zetten en zegt meer dan een enkel cijfer.

Niveau 1

In het handboek De zes rollen van de leraar beschrijf ik de basisvaardigheden van de vijf rollen. Dat betekent dat niveau 1 bij een startende leraar waargenomen kan worden. Deze leraar beheerst dan nog niet volledig de basisvaardigheden. Vanuit de systematiek van de vijf rollen en het leren van basisvaardigheden mogen we verwachten dat een leraar na twee jaar niveau 2 bereikt.

Niveau 2 = ja, en... De leraar beheerst de vaardigheden, is vakdidactisch en vakinhoudelijk bekwaam en hij beheerst de pedagogische vaardigheden, maar kan zich nog verder ontwikkelen.

Niveau 3 = ja! De leraar is effectief en kan zich in alle dus ook complexe situaties goed redden.

Niveau 4 = ja en iets extra's. Deze leraar kan alle kennis en vaardigheden creatief en flexibel inzetten. Hij is in staat nieuwe modellen, concepten en interventies te ontwikkelen. Hij heeft zijn kennis, vaardigheden en houding geïnternaliseerd.

Uitgangspunten

Per niveau kan een leraar effectief zijn. Pas als hij effectief is op een bepaald niveau is hij in staat zich verder te ontwikkelen tot het volgende niveau.

1. Een leraar op niveau 4 laat de leerling regelmatig kiezen uit een aantal opties. Vaak gebruikt de leraar dan begrippen die betrekking hebben op het leerproces, het verwerven van kennis enzovoort. Voorwaarde is dat de leerling de kennis heeft of ergens kan opzoeken.
2. De effectiviteit van de leraar is af te lezen aan het leerlinggedrag. In de laatste kolom van elke rubric wordt dit het meest duidelijk.
3. De leraar ontwikkelt zich van niveau 1 (het herkennen van kennis en vaardigheden) naar niveau 2 (het vakinhoudelijk, vakdidactisch en pedagogisch bekwaam zijn). Op niveau 2 beheerst hij het vak. Op niveau 3 is er sprake van deskundigheid die de leraar in staat stelt meer aandacht te besteden aan de onderlinge verschillen. Tevens is hij in staat een aantal programma's op maat te maken. Op niveau 4 is de leraar zo professioneel dat hij de mogelijkheden van een leerling niet alleen ziet maar ook tot ontwikkeling kan brengen.

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
Algemene ontwikkeling van competenties.	Heeft de kennis en weet wat de vaardigheden zijn.	Kan de kennis en de vaardigheden in bekende situaties toepassen.	Kan de kennis en de vaardigheden in nieuwe en complexe situaties toepassen.	Kan creatief en flexibel de kennis en vaardigheden toepassen in verschillende situaties en nieuwe kennis creëren.

Zelfevaluatie

1. De rol van gastheer

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
1. De leraar maakt contact: kent de achtergronden van leerlingen.	Ik ken van een aantal leerlingen de achtergronden en weet (nog) niet van alle leerlingen of ze een probleem hebben met het vak.	Ik ken de achtergronden van de leerlingen en weet welke leerlingen problemen hebben met het vak.	Ik ken de achtergronden en het ontwikkelniveau van de leerlingen en weet wat ze bij de begroeting nodig hebben om zich welkom te voelen.	Ik ken van alle leerlingen hun ontwikkelingsniveau voor elk vak, evenals hun relevante, persoonlijke achtergrondinformatie. Ik kan elke leerling zich welkom laten voelen.
2. De leraar is zichtbaar en duidelijk aanwezig; toont leiderschapsgedrag.	Ik voer een discussie met de leerling(en) over gangcultuur (jassen, eten, mobiele telefoons, etc.)	Ik houd de gangcultuur buiten en moet soms optreden tegen storend gedrag.	Ik houd de gangcultuur buiten en hoeft niet op te treden bij het binnenkomen van de klas.	In de klas is geen sprake van gangcultuur of ander storend gedrag. De regels en afspraken zijn voor iedereen duidelijk en indien nodig corrigeren de leerlingen elkaar.

3. De leraar geeft het voorbeeld: is toegankelijk, benaderbaar en vriendelijk.	Ik weet niet zeker of ik verbaal of nonverbaal enthousiast ben en warmte uitstraal als ik de leerlingen zie.	Ik ben meestal enthousiast in zowel verbaal als non-verbaal gedrag en straal warmte uit als ik de leerlingen zie.	Ik ben enthousiast in zowel verbaal als non-verbaal gedrag en straal warmte uit als ik de leerlingen zie en kan dat per leerling afstemmen.	Zowel mijn gedrag als dat van de leerlingen kenmerkt zich door verbaal en non-verbaal enthousiasme en straalt onderling warmte uit.
4. De leraar zorgt dat de leerlingen klaar zijn om te kunnen starten; loopt rond en praat met de leerlingen.	Ik moet regelmatig leerlingen aansporen om zich klaar te maken voor de les.	Ik hoef de leerlingen niet aan te sporen zich klaar te maken voor de les.	De leerlingen zijn klaar om te kunnen starten.	De leerlingen zijn klaar om te kunnen starten, ook als het een voor mij onbekende groep is.

Praktijkvoorbeelden van de verschillende niveaus

Niveau 1

De leraar groet de leerlingen volgens een vast patroon en maakt nauwelijks onderscheid tussen de verschillende leerlingen. Hij spreekt de leerlingen aan als groep. Hij heeft regelmatig discussies over wat wel en wat niet mee mag in het lokaal.

‘Nee, geen jas aan als je naar binnen gaat.’

‘Jullie moeten snel gaan zitten en je spullen pakken.’

Niveau 2

De leraar groet de leerlingen persoonlijk en stelt vragen over hoe het gaat. De leerlingen weten meestal wat de leraar wil bij binnenkomst en voordat de les begint.

‘Fijn dat je er bent. Hoe is het gisteren gegaan met...?’

‘Jullie weten wat je te doen hebt, ik begin zo.’

Niveau 3

De leraar heeft individuele aandacht voor alle leerlingen en maakt motiverende opmerkingen. De leerlingen weten wat de leraar van hen verwacht bij binnenkomst en voordat de les begint. |

‘Je hebt gisteren goed samengewerkt met Anouk zag ik.’

‘Ik heb gemerkt dat je de basisstof al goed beheerst, vandaag gaan we weer een stapje verder.’

‘Goed om te zien dat jullie er allemaal al klaar voor zijn.’

Niveau 4

De leraar spreekt de leerlingen individueel aan op het niveau waarop ze gemotiveerd raken, zich autonoom en competent voelen.

In de klas is geen sprake van gangcultuur of ander storend gedrag. De regels en afspraken zijn voor iedereen duidelijk en indien nodig corrigeren de leerlingen elkaar. De leraar heeft inzicht in de individuele behoeften en accepteert zijn waarneming.

‘Ik zie dat je vandaag opgewekt kijkt.’

‘Ik ben benieuwd hoe je me vandaag weer gaat verrassen, welke creatieve oplossingen je gaat bedenken.’

2. De rol van presentator

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
--	----------	----------	----------	----------

1. De leraar vangt de aandacht van de leerlingen.	Ik kan de aandacht van de klas vangen door te corrigeren waardoor de leerlingen stil worden.	Ik vang de aandacht van de klas en hoef nauwelijks te corrigeren.	Ik kan de les snel starten omdat de leerlingen vanuit respect stil worden.	De leerlingen worden vanzelf stil als ik (of de situatie) daarom vraag(t). Wij gaan respectvol met elkaar om.
2. De leraar kan de aandacht gedurende de start vasthouden (motiveert en bewaakt de gedragscode, reageert op de eerste overtreder).	Ik kan gedurende twee minuten de aandacht met mijn boodschap vasthouden en richt me tot de groep.	Ik kan gedurende twee minuten de aandacht vasthouden omdat mijn boodschap inspeelt op de situatie. Ik zorg ervoor dat leerlingen onderling respect tonen in gedrag en taalgebruik.	Ik kan gedurende twee minuten de leerlingen motiveren voor de verschillende taken en richt me ook tot de leerlingen die op een specifieke manier aangesproken moeten worden.	Ik speel in op de actualiteit, de situatie op dat moment en motiveer alle leerlingen voor wat er gaat komen. De leerlingen en ik tonen onderling respect in gedrag en taalgebruik.
3. De leraar vertoont leiderschapsgedrag (staat stevig voor de klas, is congruent in wat hij zegt en doet).	Ik vind het soms moeilijk om 100 procent stilte te eisen omdat ik dat niet zo belangrijk vind (ik vind het belangrijker dat we het gezellig hebben).	Ik vind dat de leerlingen stil moeten zijn in deze fase van de les. Ik ben me daarbij bewust van mijn lichaamstaal. Ook als de leerlingen me straks niet zien volgen ze de instructie op.	Ik vind dat de leerlingen stil moeten zijn in deze fase omdat ik hen wil leren respectvol om te gaan met elkaar.	Mijn overtuiging is dat ik coachend leiderschap moet tonen omdat ik weet dat ik een rolmodel ben. Ik sta open voor wat er op dat moment speelt.
4. De leraar geeft onderwerp, leerdoel en lesopbouw aan (ook visueel).	Ik kan het onderwerp, algemene leerdoelen en de lesopbouw voor deze les en de groep formuleren.	Ik formuleer het onderwerp, afzonderlijke leerdoelen bij de verschillende werkvormen of lesonderdelen. Bij de werkvormen wordt het gevisualiseerd.	Ik formuleer het onderwerp en specifieke leerdoelen per niveaugroep. Per niveaugroep is het gevisualiseerd.	Ik laat de leerling kiezen welke leerdoelen hij nastreeft. Daarvoor heb ik, zijn er op diverse niveaus leerdoelen beschikbaar.

Praktijkvoorbeelden van de verschillende niveaus

Niveau 1

De leraar doet moeite om de aandacht te vangen en na een aantal correcties wordt het stil. De leerlingen luisteren wel als de leraar duidelijk is. De leraar geeft meestal de leerdoelen van de les. De leerlingen kunnen altijd vragen wat het doel van de les is.

‘Nu wil ik echt dat het stil is!’

‘Het doel van vandaag is...’

Niveau 2

De leraar heeft een pakkende boodschap en dwingt respect af. De leerlingen worden snel stil en gaan luisteren. De leraar geeft altijd leerdoelen die de leerlingen na afloop kunnen herhalen.

‘Wat ik gisteren heb meegemaakt...!’

‘Vandaag gaan we werken aan het volgende: ...’

‘Per werkvorm geef ik straks de leerdoelen.’

Niveau 3

De leraar kan meteen beginnen met de les omdat de leerlingen verwachtingsvol luisteren. De leraar motiveert alle leerlingen, ook de zwakkere en sterke leerlingen in deze fase van de les. Alle leerlingen voelen zich aangesproken.

‘Het meest bijzondere in de les van vandaag is ...’

‘Voor iedereen is er voldoende te leren’ en hij kijkt daarbij verschillende leerlingen nadrukkelijk aan of zegt iets passends.

‘Per niveaugroep geef ik de doelen aan. Voor iedereen geldt vandaag iets uitdagends’

Niveau 4

De leraar spreekt de leerlingen individueel aan op het niveau waarop ze gemotiveerd raken, zich autonoom en competent voelen. Of hij verdeelt de aandacht plenair zodanig dat iedereen zich aangesproken voelt. De leraar komt terug op iets wat ze de vorige keer hebben besproken. De leraar is in dialoog met de leerlingen over leerstrategieën en metacognitieve vaardigheden en staat open voor andere thema’s die klassikaal besproken moeten worden.

‘Ik ben erg benieuwd hoe jullie de planning van de opdrachten ervaren hebben.’

‘Laten we eens starten met... Wie heeft ook deze ervaring? Wie heeft het anders gedaan?’

‘Wat mij vandaag opviel in de krant...’

3. De rol van didacticus

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
De leraar stelt vooraf doelen.	Ik stel meestal leerdoelen.	Ik stel leerdoelen.	Ik stel leerdoelen op twee of drie niveaus.	Ik laat de leerling kiezen welke leerdoelen hij nastreeft en op welk niveau.
De leraar kiest in zijn algemene didactiek een instructievorm. (blz. 145)	Ik pas het driefasenmodel toe.	Ik gebruik ADI.	Ik maak gebruik van IGD (blz. 157)	De leerling kiest zelf zijn instructiemodel of gaat probleemgestuurd leren.

<p>1. De leraar geeft de instructie (uitleggen, voordoen, hardop denken) en maakt het visueel.</p>	<p>Ik doe voor op twee verschillende manieren, zoals ik het heb voorbereid en richt me op de middenmoot (het betreft platte kennis).</p>	<p>Ik doe voor op zoveel mogelijk verschillende manieren, verschillende denkniveaus, gebruik ICT, denk hardop en sluit zo aan bij de verschillende leerlingen.</p>	<p>Ik doe voor op verschillende manieren en denkniveaus die passen bij de niveaugroepen. Dit proces verloopt niet routinematig maar ik speel in op de niveaus van de leerlingen zodat ik aansluit bij zwakke, sterke leerlingen en de middenmoot.</p>	<p>De leerling zoekt een vorm waarin het 'voordoen' bij hem past (workshop, boek, internet, via onderzoek enzovoort). Hij kiest vanuit de evaluatie van zijn leerproces. De leerlingen helpen elkaar bij het voordoen.</p>
<p>2. De leraar activeert het denkproces bij alle leerlingen door vragen te stellen (op verschillende denkniveaus van bijvoorbeeld Bloom).</p>	<p>Ik doe voor en stel daarna mijn voorbereide vragen die aanzetten tot denken (lagere orde-denken en eenvoudige leerstrategieën). De leerlingen die een vinger opsteken krijgen de beurt.</p>	<p>Ik doe voor en stel tegelijkertijd vragen die tot denken aanzetten (lagere- en hogere-orde-denken en leerstrategieën). Ik verdeel de beurten tijdens het stellen van vragen, geef denktijd en geef bij een fout antwoord de gelegenheid de vraag opnieuw te beantwoorden.</p>	<p>Ik doe voor en stel vragen op verschillende denkniveaus (twee of drie), afhankelijk van de interpretatie van verwacht of gewenst gedrag van de leerlingen. Ik ben in staat alle leerlingen te activeren door in niveaugroepen vragen te stellen op verschillende denkniveaus.</p>	<p>Ik vraag aan de leerling wat hij gaat doen om de leerstof te begrijpen op verschillende denkniveaus en welke leerstrategieën hij gaat inzetten. De leerling kiest op grond van de evaluaties en reflectiegesprekken. Hierdoor weet hij wat hij nodig heeft.</p>
<p>3. De leraar geeft feedback op de gegeven antwoorden (of en waarom een antwoord goed is).</p>	<p>Ik laat leerlingen hardop denken en geef aan of het goed of fout is.</p>	<p>Ik laat leerlingen hardop denken en geef feedback op de antwoorden. Ik laat ze elkaar helpen de antwoorden aan te vullen en check bij de leerling die het fout had of hij dit opnieuw kan verwoorden.</p>	<p>Ik laat leerlingen in de niveaugroepjes hardop denken en elkaar helpen de antwoorden aan te vullen en controleer hoe ze ook elkaar feedback geven.</p>	<p>Ik laat de leerling nadenken over hoe hij de feedback organiseert op zijn eigen antwoorden (eventueel met begeleidende vragen).</p>
<p>4. De leraar geeft de complete instructie (wat, hoe, hoe lang, hulp, resultaat en klaar) met controle.</p>	<p>Ik geef de complete instructie om te komen tot zelfstandige verwerking en ga na of de leerlingen weten wat ze moeten doen.</p>	<p>Ik geef per werkvorm de complete instructie en spreek af welke aanpak de leerlingen toepassen als ze vastlopen. Eventueel pas ik een onderdeel aan.</p>	<p>Ik geef op twee of drie niveaus de complete instructie (inclusief opdrachten op niveau en de aanpak bij vastlopen) en kan dit aanpassen als de situatie erom vraagt.</p>	<p>Ik vraag de leerling welke stappen hij gaat zetten om te komen tot zelfstandige verwerking. We bespreken de metacognitieve vaardigheden gekoppeld aan zijn doelen.</p>

<p>5. De leraar gebruikt (eenvoudige) werkvormen (waarin leerlingen samenwerken).</p>	<p>Ik kan twee eenvoudige werkvormen bedenken en aanbieden waarbij leerlingen in tweetallen werken. De werkvormen zetten aan tot het aanleren van kennis, begrippen en vaardigheden.</p>	<p>Ik bied wisselende werkvormen aan die passen bij de leerdoelen, leerstof en de doelgroep. Ik kan tijdens de les, als de situatie erom vraagt, de werkvormen en opdrachten aanpassen. De werkvormen zetten aan tot het verkrijgen van begrip, vaardigheden en inzicht.</p>	<p>Ik varieer in werkvormen, opdrachten en lesmaterialen voor de verschillende verwerkings- en denkniveaus van de niveaugroepen. Ik maak gebruik van ICT.</p>	<p>Ik ga in gesprek met de leerling en laat hem kiezen welke werkvorm hij geschikt vindt om zijn doelen te bereiken. Het materiaal/de content (ICT) bevat instructiestrategie- en, gevarieerde opdrachten en suggesties voor verwerking, en veel vragen op verschillende denkniveaus.</p>
<p>6. De leraar stoort het leren niet en kijkt hoe er gewerkt wordt (let op veiligheid en is consequent in het handhaven van uitgestelde aandacht).</p>	<p>Ik geef bij zelfstandige verwerking zinvol commentaar op het werk.</p>	<p>Ik stel bij zelfstandige verwerking vragen over het proces en aanpak- en leerstrategieën.</p>	<p>Ik stel vragen over aanpak- en leerstrategieën en metacognitieve vaardigheden.</p>	<p>Ik observeer of de leerling volgens plan werkt met behulp van aanpakstrategieën en metacognitieve vaardigheden.</p>
<p>7. De leraar geeft leerlingen zinvol commentaar tijdens de zelfstandige verwerking (op de taak en de aanpak).</p>	<p>Ik geef leerlingen commentaar tijdens de zelfstandige verwerking (op de taak en de aanpak).</p>	<p>Ik geef leerlingen ontwikkelingsgerichte feedback tijdens de zelfstandige verwerking (op de taak en de aanpak).</p>	<p>Ik geef leerlingen ontwikkelingsgerichte feedback tijdens de zelfstandige verwerking in de niveaugroepen (op de taak en de aanpak).</p>	<p>Ik geef de leerling zinvolle ontwikkelingsgerichte feedback bij een coachingsgesprek en/of de zelfstandige verwerking (op de taak en de aanpak) ter overweging.</p>
<p>8. De leraar geeft les op het juiste niveau (vraagt niet te veel of te weinig).</p>	<p>Ik laat de leerlingen de opdrachten maken die in het boek staan.</p>	<p>Ik geef les op het juiste inhoudsniveau. Ik geef niet te veel of te weinig tijd voor opdrachten. Ik toets niet alleen summatief, maar ook regelmatig formatief en pas daarop mijn aanbod aan.</p>	<p>Ik geef de leerlingen opdrachten die passen bij hun denkniveau. Dat weet ik door formatief te toetsen en de summatieve toetsgegevens te benutten.</p>	<p>Ik daag leerlingen uit om net iets boven hun beheersingsniveau te werken. Dat inzicht heb ik door de coachingsgesprekken.</p>
<p>9. De leraar vraagt aan de leerlingen het leren zichtbaar/ hoorbaar te maken.</p>	<p>Ik laat de leerlingen benoemen wat en hoe ze geleerd hebben en laat ze zoveel mogelijk zelf uitleggen.</p>	<p>Ik vraag de leerlingen wat en hoe ze leren en wat de verschillende stappen van hun strategie zijn.</p>	<p>Ik vraag de leerlingen de verschillende stappen van hun strategie uit te leggen en hardop oplossingen te bedenken.</p>	<p>De leerling stelt vragen en legt de verschillende stappen van zijn strategie en de oplossingen die hij bedacht heeft hardop uit.</p>

Praktijkvoorbeelden van de verschillende niveaus

Niveau 1

De leraar werkt gestructureerd volgens zijn lesplan en is voorspelbaar in zijn gedrag. Hij geeft af en toe een werkvorm waarin de leerlingen in tweetallen gaan overleggen.

‘Deze les verloopt volgens de bekende stappen: ...’

‘Nee, nu geen vragen stellen want ik wil eerst alles uitleggen. Daarna kijk ik wel of ik er nog tijd voor heb.’

Niveau 2

De leraar is vakdidactisch en vakinhoudelijk vaardig. Hij maakt het leren hoor- en zichtbaar. Hij is in staat verschillende werkvormen toe te passen, die passen bij de doelgroep, de inhoud van de les en de leerdoelen. Hij is zo vaardig dat hij, als de situatie erom vraagt, flexibel andere werkvormen aanbiedt en hij toch zijn leerdoelen haalt.

‘Vandaag gaan we iets doen waarvan ik weet dat het lastig is, maar wat jullie zeker aankunnen. De werkvorm is als volgt: ...’

‘Laten we snel twee expertgroepen maken!’

Niveau 3

De leraar kan goed en effectief organiseren nu hij zoveel groepen tegelijk moet begeleiden. De structuur is voor iedereen duidelijk. De leraar heeft de groepen goed geïnstrueerd met betrekking tot uitgestelde aandacht. De leerlingen kunnen al goed omgaan met hun aanpakplannen en leerstrategieën die ze geleerd hebben. Hij laat de leerlingen op hun eigen niveau leren.

‘Groep 1 kan nu starten met de verdiepingsopgaven volgens het plan dat jullie hebben geleerd.’

‘Groep 3, jullie krijgen nu eerst feedback op kennis- en toepassingsniveau.’

Niveau 4

De leraar heeft de leerling veel leerstrategieën en aanpakplannen geleerd, maar daagt hem voortdurend uit om na te gaan of ze wel werken of dat er andere mogelijkheden zijn die leiden tot resultaten. Regelmatig stelt de leraar de leerling kritische vragen en gaan ze de dialoog daarna weer aan, waardoor het leerproces verdieping krijgt.

‘Als je deze gegevens nu eens analyseert: wat ontdek je dan?’

‘Vergelijk dit eens met wat X gevonden heeft.’

‘Zodra je dit gedaan hebt, wil ik met je praten over iets interessants.’

4. De rol van pedagoog

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
De leraar is pedagogisch bekwaam.	Ik ben soms onzeker over het handelen als pedagoog omdat ik niet weet wat het beste is om te doen.	Ik heb kennis van pedagogische theorieën en methodieken, die voor mijn onderwijspraktijk relevant zijn en kan die betrekken op mijn pedagogisch handelen.	Ik heb kennis van veelvoorkomende ontwikkelings- en gedragsproblemen en -stoornissen. Ik weet hoe ik daarmee rekening kan houden in mijn onderwijs.	De leerlingen ervaren en weten dat ik als pedagoog weet wat het beste is voor hen. Zij kopiëren mijn gedrag en stellen kritische vragen naar het waarom daarvan.

1. De leraar hanteert de voor alle leerlingen bekende normen/regels (het GUT-model) rechtvaardig.	Ik haal de uitdaging- en de gevaarcirkel van het GUT-model door elkaar.	Ik hanteer de uitdaging- en de gevaarcirkel van het GUT-model rechtvaardig.	Ik hanteer de uitdagingcirkel van het GUT-model flexibel. De gevaarcirkel is nauwelijks van toepassing. (blz. 175)	De leerlingen bewaken met elkaar het GUT-model en passen indien nodig afspraken aan. Als er zich iets voordoet dan bespreken we dat. Ik straal het vertrouwen uit dat het goed komt.
2. De leraar zorgt voor een veilige sfeer door het gewenste gedrag te benoemen.	Ik zorg bij de interactie tussen mij en de leerlingen onderling vaak voor respect en een veilig klimaat.	Ik creëer respect en een veilig klimaat door de manier waarop ik met mijn leerlingen omga en zie erop toe dat de leerlingen dat onderling ook doen.	Ik creëer respect en een veilig klimaat door de manier waarop ik met mijn leerlingen omga en verlang dat de leerlingen dat onderling ook doen.	Mijn interactie met de leerlingen en die van de leerlingen onderling worden gekenmerkt door respect en een veilig klimaat.
3. De leraar neemt de leerlingen serieus, kent hen, toont respect voor hen in gedrag en taalgebruik.	Ik luister naar wat leerlingen te zeggen hebben en laat hen uitspreken. Er zijn nauwelijks conflicten.	Ik luister naar wat leerlingen te zeggen hebben, laat hen uitspreken en reageer daar warm en met empathie op.	Ik luister naar wat leerlingen te zeggen hebben, laat hen uitspreken, en reageer warm en met empathie. Ik moedig zwakke leerlingen aan zich te uiten. In de interactie met de individuele leerling ben ik effectief als het gaat om het consequent zijn, voorkeur laten blijken, culturele verschillen, ontwikkelniveau.	In de coachings-gesprekken geef ik complimenten en honoreer ik de bijdrage van de leerling. Ik blijf observeren hoe hij reageert. De interactie tussen mij en de leerlingen is gepast. Als er sprake is van ongepast gedrag dan corrigeren leerlingen elkaar onderling om te komen tot een ontspannen leef- en leerklimaat.
4. Complimenten geven	Ik zeg het als ik iets goed vind gaan en geef vooral duidelijk aan als iets niet goed loopt.	Ik geef daar waar mogelijk complimenten (positieve) feedback.	Ik geef de individuele leerling complimenten over de aanpak van zijn leerproces en werkwijze.	Ik laat de leerlingen elkaar complimenten geven en moedig dat aan.

<p>5. De leraar signaleert probleemgedrag snel en corrigeert ongewenst gedrag (met behulp van de correctieladder).</p>	<p>Ik vind het lastig om de correcties op te laten lopen in sterkte waardoor leerlingen niet meteen stoppen met hun gedrag: ik ben te streng of te zwak in mijn correcties.</p>	<p>Ik kan probleemgedrag voorkomen door tijdig te waarschuwen. Ik kan de correctieladder zo toepassen dat de leerling meteen stopt.</p>	<p>Ik kan probleemgedrag dat eventueel ontstaat laten de-escaleren. Ik hoef slechts een deel van de correctieladder toe te passen omdat ik met een ontspannen houding en mijn mimiek voldoende duidelijk ben.</p>	<p>De leerlingen ervaren dat er vertrouwen is en voelen zich aangemoedigd om kritisch te denken. Als er zich iets voordoet, dan bespreken we dat en ik straal het vertrouwen uit dat het goed komt. Ik kan ruimte scheppen voor leren, inclusief het maken van vergissingen en fouten.</p>
<p>6. De leraar laat gevoelens zien (kan bijvoorbeeld beheerst boos worden).</p>	<p>Ik ben in staat een veilig leerklimaat te realiseren in de meeste klassen en ben niet snel boos.</p>	<p>Ik ben in staat een veilig, ondersteunend en motiverend leerklimaat te realiseren en kan een lastige groep aan door boos 'te spelen' als dat nodig is. Ik kan mijn grenzen bewaken.</p>	<p>Ik ben in staat om voor de verschillende niveaugroepen en hun wisselende dynamiek een veilig klimaat te realiseren.</p>	<p>Ik ben emotioneel stabiel en laagdrempelig. Ik ben betrouwbaar en stel ook vertrouwen in de leerlingen.</p>
<p>7. De leraar laat leerlingen delen in verantwoordelijkheden (bespreekt normen en waarden).</p>	<p>Ik geef aan hoe ik het wil hebben.</p>	<p>Ik overleg met de leerlingen wat voor ons belangrijke normen en waarden zijn en geef mijn verwachtingen aan.</p>	<p>Ik bespreek per niveaugroep welke normen en waarden daar het belangrijkste zijn. Ik kan verwachtingen duidelijk maken en eisen stellen aan leerlingen.</p>	<p>De leerlingen geven aan wat zij belangrijk vinden bij het nemen van hun verantwoordelijkheid. Dat is regelmatig onderwerp van gesprek.</p>

Praktijkvoorbeelden van de verschillende niveaus

Niveau 1

De leraar kent de theorie van het creëren van een veilig leerklimaat en het GUT-model. In de praktijk is toepassen ervan een leerpunt. Het is vooral lastig om snel te reageren op gedrag en daarbij een passende correctie te hebben, zodat de leerling stopt met zijn gedrag. De leraar gaat er nog vaak van uit dat leerlingen wel weten hoe hij het wil hebben. Hij is vaak te streng of te zwak in zijn correctie waardoor het even duurt voordat de leerling weer in de leermodus komt.

'Ik heb nu al zo vaak gewaarschuwd, dit is nu echt de allerlaatste laatste keer!'

'Als je nu niet luistert weet ik het ook niet meer.'

Niveau 2

De leraar is in zijn pedagogisch handelen bekwaam. Hij is in staat de verschillende groepen zo aan te sturen dat probleemgedrag voorkomt. En als het zich voordoet is hij effectief in het corrigeren: de leerling stopt met zijn gedrag. De leraar reageert ontspannen op overtredingen en na de correctie is er meteen weer een ontspannen sfeer waarin geleerd kan worden. 'Jullie zijn erg goed aan het werk, als jullie zo doorgaan wordt jullie inspanning beloond.' 'Ik zie je ... doen en volgens mij wil je iets anders laten zien. Klopt dat?'

Niveau 3

De leraar heeft kennis van veelvoorkomende ontwikkelings- en gedragsproblemen en -stoornissen. Hij weet hoe hij zicht kan krijgen op de leefwereld van zijn leerlingen en hun sociaal-culturele achtergrond. Hij weet hoe hij daarmee rekening kan houden in zijn onderwijs en het werken in niveaugroepen.

'Youri, kom jij even bij, me samen met Adinda, dan gaan we samen kijken hoe we deze opdracht slim kunnen aanpakken.'

'Jongens, ik heb hier een heel moeilijke opdracht voor jullie en ik ben benieuwd of jullie dit tot een goed eind brengen!'

Niveau 4

De leraar is emotioneel in balans en gaat professioneel om met het gedrag van zijn leerlingen. De leerlingen lossen de problemen samen op en vragen de leraar eventueel daarbij te ondersteunen. De leraar ziet sociaal-emotionele problematiek en ondersteunt de leerling bij de bewustwording daarvan en helpt bij het verkennen van ander gedrag.

'Fijn dat jullie het samen opgelost hebben.'

'Je vraagt zoveel feedback, klopt dat nog wel?'

5. De rol van afsluiter

	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
1. De leraar vraagt aan de leerlingen wat ze geleerd hebben.	Ik vraag aan de leerlingen aan het eind van de les wat ze geleerd hebben en geef dat dan zelf aan.	Ik bespreek samen met de leerlingen wat de inhoudelijke leerdoelen waren.	Ik vraag aan de leerlingen per niveaugroep wat de inhoudelijke leerdoelen waren.	De individuele leerling reflecteert op zijn bereikte inhoudelijke leerdoelen (cogn. vdgh.)
2. De leraar evalueert met de leerlingen hoe ze geleerd hebben (het leerproces).	Ik geef aan hoe de leerlingen geleerd hebben.	Ik bespreek samen met de leerlingen hoe ze geleerd hebben.	Ik vraag per niveaugroep hoe ze geleerd hebben en deel dat eventueel plenair.	De individuele leerling reflecteert op hoe hij geleerd heeft (het leerproces: vakspecifieke vaardigheden, metacognitieve en affectieve vaardigheden).

3. De leraar controleert of de leerdoelen bereikt zijn (inhoud, vaardigheden, toegepaste strategieën, resultaten en sociale interactie).	Ik geef alle leerdoelen van de les en geef aan of ze bereikt zijn.	Ik bespreek samen met de leerlingen welke leerdoelen we bereikt hebben (inhoud, vaardigheden, toegepaste strategieën, resultaten en sociale interactie).	Ik vraag per niveaugroep welke leerdoelen ze bereikt hebben (inhoud, vaardigheden, toegepaste strategieën, resultaten en sociale interactie).	De individuele leerling reflecteert op welke leerdoelen hij bereikt heeft volgens zijn vooraf gestelde criteria, bijvoorbeeld op inhoud, vaardigheden, toegepaste strategieën, resultaten en sociale interactie.
4. De leraar geeft (positieve) feedback op hoe gewerkt is.	Ik geef aan hoe de leerlingen gewerkt hebben.	Ik geef de leerlingen na afloop positieve feedback op hoe ze gewerkt hebben. Als er iets gespeeld heeft, heb ik dat eerder aangegeven.	Ik geef de leerlingen in de niveaugroepen of plenair na afloop positieve feedback op hoe ze gewerkt hebben.	Ik geef de leerling positieve feedback op zijn inzet, vordering, leerproces, taak, motivatie.
5. De leraar plaatst de les in de context (geeft aan waar de volgende les over zal gaan, planning).	Ik zeg waar de volgende les over gaat.	Bij de afsluiting bespreek ik de plaats van de les in de context van het hoofdstuk, wat het thema is en wat we de volgende keer gaan doen. Dat alles op hoofdlijnen.	Bij de afsluiting bespreek ik de plaats van de les in de context van het hoofdstuk, wat het thema is en wat we de volgende keer gaan doen. Ik let daarbij op de zwakke, sterke leerlingen en de middenmoot.	Het coachingsgesprek ronden we altijd af met concrete doelen die we de keer daarna weer nalopen.
6. De leraar sluit op tijd af, laat opruimen en inpakken.	Ik ben meestal op tijd klaar en ik geef aan wat er moet gebeuren voordat de leerlingen het lokaal mogen verlaten.	Ik heb met de leerlingen afgesproken hoe we de les afsluiten, opruimen en wanneer we inpakken (stappenplan voor praktijkvakken). Ik neem afscheid van de leerling.	Ik zie erop toe dat we tijdig afsluiten, zodat de leerlingen kunnen opruimen en het lokaal rustig verlaten.	De leerlingen zijn ontspannen als de les is afgelopen. De leerlingen laten het lokaal ordentelijk achter zonder dat ik dat hoeft aan te geven (en te controleren). We nemen afscheid van elkaar.

Praktijkvoorbeelden van de verschillende niveaus

Niveau 1

De leraar wordt vaak overvallen door de bel en heeft niet altijd tijd om te reflecteren. Hij doet dat dan bij de start van de volgende les. De leraar reflecteert door het voor te doen. De leerlingen luisteren. ‘Wij hebben dus vandaag geleerd...!’

‘Je kent nu dus ...’

Niveau 2

De leraar reflecteert samen met de leerling op het geleerde. De leerdoelen worden besproken. Veel aandacht is er voor de samenvatting van de leerstrategieën (memoriseren, een tekst samenvatten enzovoort) en het leerproces.

‘Hoe ga je dit nu aanpakken als je een toets krijgt, een presentatie moet houden, een werkstuk moet maken?’

‘Je hebt dus geleerd hoe je ...’

‘De volgende les gaan we de kennis verder verdiepen met voorbeelden uit de praktijk.’

Niveau 3

De leraar reflecteert zoveel mogelijk per niveaugroep, maar ook plenair. Hij heeft dan aandacht voor de leerstrategieën en de metacognitieve vaardigheden. Hij stelt daar steeds hogere eisen aan.

‘Ik vind het fijn om te zien hoe jullie al zelfstandig deze opdracht kunnen maken en de juiste strategie kiezen.’

‘Volgende keer wil ik bespreken hoe ver we zijn met de planning.’

Niveau 4

De leraar heeft de leerling alle leerfuncties geleerd en bespreekt met hem of hij ze effectief kan inzetten. De leraar stimuleert de leerling in zijn zoektocht en blijft hem motiveren voor zijn taak.

‘Ben je tevreden over de gekozen leerstrategie? Waarom?’

‘Hoe ga je jezelf motiveren voor de volgende opdracht?’